

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ İSTİHDAM ETKİSİ: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ

Okan Güray BÜLBÜL*

Furkan EMİRMAHMUTOĞLU**

Öz:

Doğrudan yabancı sermaye yatırımı kavramı hem ideolojik, hem de ekonomik açıdan oldukça önemli bir kavramdır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına bakış açısı da ideolojik ve iktisadi görüşler çerçevesinde şekillenmektedir. Bununla beraber iktisat literatüründe doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının olumlu etkileri sıralanırken, gelişmekte olan ülkeler farklılaşmasına gidilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin sermaye birikimlerinin yeterli olmaması dolayısıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına olan bakış açısı iktisaden farklıdır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının sermaye birikimi sağlaması ve ülkelerin döviz girişlerini arttırması nedeniyle gelişmekte olan ülkeler açısından faydaları, hem iktisadi açıdan hem de istihdam açısından farklılaşmaktadır.

İktisat literatüründe doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam etkisi oldukça yer kaplamaktadır. Buna karşılık istihdam etkisinin ölçülmesi noktasında veri eksikliği ve ölçüm zorlukları ön plana çıkmaktadır. Bu noktada özellikle sektör ayrımı yapılması ve alanın daraltılması gerekmektedir. Çalışmada bu anlayış çerçevesinde Türk bankacılık sektörü özelinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Seçilen bankaların istihdam ve toplam aktif büyüklüklerinin sektöre oranı göz önünde bulundurularak değerlendirilmelerde bulunulmuştur.

İstihdam etkisi ölçülürken istihdamdaki farklılaşmanın tümünün doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına bağlanmasının önüne geçilmesi açısından kontrol grubu oluşturulmuştur. Doğrudan yabancı sermayenin tüm sermayesinin %50'sini geçmeyen bankalardan kontrol grubu oluşturularak istihdamdaki değişimin karşılaştırılması sağlanmıştır.

İstihdamın doğrudan yabancı sermaye ile olan ilişkisi bakımından Türk bankacılık sektörü çerçevesinde elde edilen sonuçlar istihdamın sayısal artışı bakımından pozitif olmakla beraber, istihdamın niteliği ve yatırımın istihdamı sürdürmesi açısından yeterli büyüklükte değildir.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, İstihdam, Türk Bankacılık Sektörü.

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, ogbulbul@hotmail.com.

** Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, emirfurkan@gmail.com.

THE EFFECTS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON EMPLOYMENT IN TURKISH BANKING SECTOR

Abstract:

Foreign direct investment concept is very important from the ideological but also economically. The point of view to the foreign direct investment is shaped in the framework of the ideological and economic views. However, the positive effect of foreign direct investments in the economic literature is lined up to the differentiation of developing countries. Developing countries point of view to foreign direct investment is different economically because of the lack of adequate capital. Providing capital and foreign currency and due to increase inputs in terms of benefits, developing countries perspective both economically and in terms of employment are differ.

Foreign direct investments employment effect is quite compact in the economic literature. However, the lack of data at the point of the measurement of employment effects and measurement difficulties has come to the fore. At this point, especially in sensitive sectors and the field needs to be narrow. In this study within the framework of this understanding in the Turkish banking sector, foreign direct investment has been attempting to measure the employment effects. Selected employment and total assets of banks to the sector rate were taken into consideration in the evaluations.

Employment effect is measured in the employment of all foreign direct investments of differentiation to prevent connecting to the control group was created for. Foreign direct investment not exceeding 50% of all capital from banks by creating a control group comparison of change in employment has been made.

Analysis of the results of the three models, both in the number of branches, as well as the increase in total assets of the annual growth in employment was found to have an effect on the increase. On the other hand, foreign capital investments for the periods created dummy variables all banks without discrimination assessment of the model, employment in the annual growth on the foreign investment comes after the negative impact the while, only the foreign investment area for banks established in the model I. Contrary to the model of this effect is positive, but after the investment period than the period before declining to make an impact where it is concluded. The most important reason for this, through the purchase of foreign investment in the first place the impact is the reduction in employment growth.

According to the analysis result, 1% increase in annual growth in the number of branches; annual growth in employment of foreign capital in banks is 0.35%

while increasing, Turkish banks were 0.49% for this effect. Similarly, a 1% increase in annual growth in total assets, foreign banks in total employment growth over the 0.02%, 0.08% in Turkish banks leads to an increase.

Increase in the number of branches, the impact of employment growth in Turkish banks more, the area of foreign investment in banks to be less foreign capital is explained by the technological level. Turkish bank's recently opened a branch in the technology level needed in the workforce while more than foreign-owned banks for using advanced technology, recently opened a branch level in less staff are employed. As an indirect result of this, as described earlier in Turkish banks did not show many differences in average wages, wage differentials between foreign-owned banks are relatively high position. Foreign-owned banks and fewer low-skilled staff are employed, as well as wage differences between skilled staff and unskilled staff are kept high. Increase in total assets reflected in the employment, does not make much impact as expected in all banks. In this respect, Turkish banks are banks with foreign capital investment in areas of employment growth in total assets, regardless of the decisions taken can be said.

Turkish banking sector in particular, job creation and labor force expected to change the nature of foreign direct investments to the sector directly by the positive results are not taken. In addition the banking sector in particular foreign direct investment level should be kept under the control. At a time when liberalization and globalization of the economy be involved in the local economy, hostility to the foreign capital is not sustainable and rational, both economically and politically. However, in line with the results of this study must be said that foreign direct investments employment effect in the Turkish banking sector in terms of quantity is positive. However, in the sense of the quality of the employment effects of university graduates with doctoral and graduate alumni group is positive, but not enough and less than expected.

Keywords: Foreign Direct Investment, Employment, Turkish Banking Sector.

GİRİŞ

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, OECD tarafından bir ülkedeki yerleşik bir birimin, başka bir ülkedeki şirkette sürekli bir menfaat ilişkisini elde etmek amacıyla yaptığı yatırım olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2009:3). Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, gelişmekte olan ülkeler açısından büyük önem arz etmektedir. Bu önemin nedeni, gelişmekte olan ülkelerin sermaye birikiminden yoksun olmalarıdır. Yeterli sermaye birikimi bulunmadan üretim ilişkilerini konumlandırmak ve işgücünü bu üretim ilişkileri çerçevesinde yönlendirmek mümkün değildir. Bu nedenle doğrudan yabancı sermaye yatırımları, gelişmekte olan ülkeler açısından son derece önemlidir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından faydaları bulunmakla beraber, kriz ve enflasyon etkisi gibi bazı olumsuz etkileri de söz konusudur. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına karşı tutumlar, ülke ekonomilerine potansiyel etkileri göz önünde bulundurularak belirlenmektedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasaları açısından en önemli faydası istihdam yaratması ve istihdamın niteliğini yükseltmesidir. İşgücü piyasaları işsizler lehine geniş olan gelişmekte olan ülkelere doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam etkisi, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının pozitif olması beklenen etkilerindedir. Türkiye gibi iş yaratma konusunda sıkıntıları olan ve gerekli sermaye büyüklüğüne sahip olmayan ülkelere doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam etkisi önemli bir göstergedir.

Bu çalışma doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Türkiye ve dünyada en çok tercih ettiği sektör olan bankacılık sektöründe, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdama olan etkisini değerlendirmek amacıyla hareket etmektedir. Bu çerçevede Türk Bankacılık Sektörü özelinde yaratılan istihdamı ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bankacılık sektörüne etkilerini anlama amacını güden çalışma, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam etkisini bankacılık sektörü özelinde değerlendirmektedir.

Çalışmada Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişimi üzerinde durulacak ve Türk bankacılık sektöründeki geçmişi incelenerek, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Türk bankacılık sektöründeki istihdam etkisi değerlendirilecektir. Bu değerlendirme ekonometrik model

çerçevesinde yapılacaktır. Çalışmanın ekonometri boyutunun bulunması, istihdam etkisinin sadece istatistikî anlamda yorumlanacağı anlamına gelmemektedir. Bu noktada güdülen amaç, istihdam etkisinin değerlendirilmesi noktasında pozitif bulgular üzerinden hareket etmektir. İstihdamın niteliğindeki değişimler ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin nitel sorgulamalar da çalışmada yer alacaktır.

Sosyal bilim eşittir SPSS anlayışının sosyal bilimlerin geleceği açısından büyük bir tehlike arz ettiği görüşü (Yıldırım,1997:5) tarafımızca da geçerli bulunmaktadır. Sadece ekonometrik bir çalışma yapmış olmak ve bu doğrultuda, peşin varılacak hükümleri desteklemek üzere bazı analizler gerçekleştirerek hedeflenen sonuçlara ulaşmak çalışmanın izlediği bir yöntem değildir. Bankacılık sektöründeki doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam performansı hem ekonometrik analizin sonuçları doğrultusunda, hem de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Türk bankacılık sektörüne kattığı yenilikler ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının sektördeki ve ekonomik hayattaki stratejileri çerçevesinde değerlendirilecektir.

Çalışmada kullanılan ekonometrik analiz, kontrol grubu olarak seçilen bankaları da içermektedir. Bankacılık sektöründen seçilmiş %50'si Türk sermayeli bankaların istihdam performansı değerlendirilerek, istihdamdaki ve incelenen diğer göstergelerdeki gelişmenin sadece doğrudan yabancı sermaye etkisine dayanıp dayanmadığı tartışılacaktır. Bu noktada belirtilmelidir ki, kontrol grubu olarak tanımlanan bankalarda da yabancı sermaye yatırımı bulunmaktadır. Ancak bu yatırımların seviyesi toplam sermaye içinde %50'yi geçmediği için bu bankalar Türk sermayeli bankalar olarak değerlendirilmiştir. Kontrol grubu olarak seçilen ve doğrudan yabancı sermayeli bankalar olarak ifade edilen bankalar, Türkiye Bankalar Birliği'nin istatistiklerinde yer alan grupları temel alınarak değerlendirilmişlerdir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme, istikrar ve enflasyon, ekonomik kriz, rekabet ortamı ve siyasi etkileri de söz konusudur. Zaten bu etkilerin pozitif olacağına, ya da ülkenin yapısı ve ihtiyaçları ile paralellik göstereceğinden hareketle ülkeler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına karşı tutumlarını şekillendirmektedir. Bununla beraber, çalışmada tüm bu etkilerden ziyade, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam etkisi üzerinde durulacak ve Türk Bankacılık Sektörü üzerinden değerlendirmelerde bulunulacaktır.

I) DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE BANKACILIK SEKTÖRÜ

Bankacılık sektörü özelinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişimine bakıldığında, uluslararası bankacılığın gelişiminin ilk aşamalarında bankaların kendi müşterilerini takip ettiği ve müşterilerinin dış ticaret açığını finanse ettikleri görülmektedir(Seyidoğlu,2009:605). 1960 yılından itibaren uluslararası bankacılık hızla gelişme göstermiştir. Ticaret anlaşmaları ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları, piyasaların küreselleşmesini ve ulusal finans piyasalarının liberalleşmesini sağlamıştır(Lensink ve Hermes, 2003:2). Gelişmekte olan ülkelerin özelleştirmelere yönelmeleri ve küreselleşme ile yaşanan süreçte neoklasik iktisat anlayışının da dünya çapında kabul görmesi ile birlikte doğrudan yabancı sermaye yatırımları hız kazanmıştır. Bununla beraber geçiş ekonomilerinin uygulandığı ülkelerde de finansal piyasalar liberalleşmiştir(Köse,2009:9). Tüm bunların sonucu kendi müşterilerinin çok uluslulaşması ile bankalarda çok uluslulaşmıştır. Amerika'nın dünya ekonomisine hâkim olmaya başlaması, Bretton Woods sisteminin dünya'da geçerli hale gelmesi, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların ortaya çıkmasıyla, dünya ekonomisinde bir Amerikan hâkimiyeti söz konusu olmuştur(Gibson ve Tsakalatos,2001:184-185).

Bu kurumlar etkin hale gelmekle beraber, gelişmekte olan ülkeleri kredilendirme noktasında yönetiminde pay sahibi olan ülkelerin boyunduruğunda kalarak gelişmekte olan ülkeler lehine rol oynayamamışlardır. Petrol ve dünya borç krizleri sonrasında ise bu kurumlar kredilendirme ile ilgili tutumlarını değiştirmiş ve ülke risklerini önemsemeye başlamışlardır. 1990'lı yıllara gelindiğinde soğuk savaşın sona ermesi ve dünyadaki ekonomik sistemin kapitalist sistem olarak öne çıkmasıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımları egemenliğini ilan etmiştir. 1990'lı yıllarla beraber bankalar, müşterilerinin gittikleri ülkeye doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında bulunmaya başlamışlardır. Bu şekilde başka bir ülkede yatırım yapan bankalar, o ülkenin lokal bir bankası gibi hizmet vermeye başlamışlardır. Son yıllarda ise bankalar, sadece bankacılık hizmeti değil, tüm finans hizmetlerini vermeye başlayan kuruluşlara dönüşmüş ve bir finans holdingi haline gelmişlerdir (BDDK,2005:5).

Teknolojik değişimin karşı konulmaz ilerleyişi ve küreselleşmenin nimetleri bankaların bu konularına gelmelerinde en önemli etkenlerdir. Teknolojik gelişmelerin istihdam üzerindeki etkileri, yabancı sermayenin

ülkeye gelmesiyle mevcut teknolojiyi değiştirmesini ve daha ileri teknolojik düzenlemeleri de beraberinde getirmesi sonucu doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıyla paralellik göstermektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, bankacılık sektörüne gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bankaların tüm finans sektörüne yayılmaları ve finans holdingi haline gelmelerine neden olmuştur. Bununla beraber Türkiye'ye gelen yabancı sermaye açısından durum değerlendirildiğinde, satın alma şeklinde ülkemize gelen yabancı sermaye, bankaların sadece bankacılık birimlerini satın alarak bu hizmetini sürdürmüştür. Örneğin Oyakbank satılırken, sigorta ve leasing birimleri bankanın satışının dışında bırakılmıştır.

II) TÜRKİYE'DE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ GELİŞİMİ VE GÖRÜNÜMÜ

Türkiye açısından doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişimine bakıldığında, Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermayenin tercihini hizmetler sektörü ve bu sektör altında mali aracı kuruluşların faaliyetlerinden yana kullandığı görülmektedir. Dünya'daki trendin ülkemize de yansması oldukça normal bir süreçtir.

Tablo: 1'deki verilere bakıldığında, Türkiye'de doğrudan yabancı sermaye yatırımları açısından önemli kırılma yıllarının 1981, 1989 ve 2005 yılları olduğu görülmektedir. Bu tarihler Türkiye'de ekonomi politikasının şekillendiği ve geçiş döneminin yaşandığı süreçlerdir. 24 Ocak kararları sonrası Türkiye'de neoliberal ekonomi politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Bu süreçten sonra doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artış göstermesi uygulanan politikaların bir sonucudur. 1989 yılında ise ithal ikameci politikalar tamamen terk edilmiş ve her türlü ithalatın önü açılmıştır. 2005 yılındaki artışı ise siyasi istikrarın, bankacılık sektörünün yaşadığı krizin ve ekonomik göstergelerin olumlu seyretmesine bağlamak gerekmektedir. Bu yıldan sonraki doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının hedefi bankacılık sektörü olarak şekillenmektedir. Bu doğrultuda artışın nedenlerini de bankacılık sektöründe aramak gerekmektedir.

Tablo: 1

**Türkiye’de 1980 – 2009 Yılları Arasında Doğrudan Yabancı
Sermaye Yatırımları ve Hizmetler Sektörünün Payı**

Yıllar	DYY Girişleri (Milyon Dolar)	Hizmetler Sektörünün Payı	Mali Aracı Kuruluşların Payı	Bir Önceki Döneme DYY’deki %Artış
1980	97.00	%8	*	*
1981	337.51	%26	*	248%
1982	167.00	%39	*	-51%
1983	102.74	%13	*	-38%
1984	271.36	%29	*	164%
1985	234.49	%35	*	-14%
1986	364.00	%42	*	55%
1987	655.24	%53	*	80%
1988	820.52	%36	*	25%
1989	1511.94	%36	*	84%
1990	1861.16	%29	*	23%
1991	1967.26	%41	*	6%
1992	1819.96	%27	*	-7%
1993	2063.39	%22	*	13%
1994	1477.61	%23	*	-28%
1995	2938.32	%29	*	99%
1996	3835.97	%81	*	31%
1997	1678.21	%46	*	-56%
1998	1646.44	%37	*	-2%
1999	1699.57	%33	*	3%
2000	3477.42	%66	*	105%
2001	2725.28	%48	*	-22%
2002	2242.92	%58	*	-18%
2003	1702.00	%30,8	*	-24%
2004	2785.00	%72	*	64%
2005	10031.00	*	%45	260%
2006	20185.00	77,6	%39,3	101%
2007	22046.00	73,9	%59,50	9%
2008	18187.00	%66	%39,70	-18%
2009	4447.00	*	%6,6	-76%

Kaynak: Hazine müsteşarlığının doğrudan yabancı sermaye genel müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.
<http://www.hazine.gov.tr/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://ece24785e13b51af18464d81e80b65f0&LightDTINKnobID=1728274996> Erişim Tarihi: 01.12.2009.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artışın diğer nedenlerine bakıldığında, 2005 yılında başlayan bu artışın en önemli nedeni olarak 2003 yılında çıkarılan Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının kolaylaştırılmasının sağlanması ve bunun yanında çalışmanın da konusunu oluşturan bankacılık sektörüne olan yabancı ilgisi karşımıza çıkmaktadır. Türk bankacılık sektörü özelinde bunun en önemli nedeni ülke ekonomisinde düşük faiz politikası ile bankacılık sektöründeki karlılığın artış göstermesi ve 2001 krizi sonrası yeniden yapılanan bankacılık sektörünün, yabancı yatırımı için en cazip sektör olarak ortaya çıkmasıdır. Bununla beraber, HSBC'nin sektöre girişi farklılık arz etmektedir. 2001 krizi sonrası TMSF'ye devredilen Demirbank'ı satın alarak sektöre giren HSBC, mevcut durumdan dolayı değeri düşen bir bankayı satın alarak, sektöre girerken avantaj sağlamıştır. Bununla beraber, çalışmada incelenecek Fortis, ING, Denizbank ve Finansbank örneğinde bu durum söz konusu değildir. Bu dört bankanın satışı, satışın yapıldığı yıl itibarıyla en yüksek değerli beş doğrudan yabancı sermaye girişi içindedir. Bununla beraber yabancı sermayeye karşı uygulanan aşırı liberal politikaların etkisi ile Türkiye'ye gelen yabancı sermaye imalat sektöründen ziyade hizmetler ve özellikle bankacılık sektörünü tercih etmektedir. Bankacılık sektörünün tercih edilmesinde finansal hizmetlerin küreselleşmesi, bankacılık sektöründeki düzenlemelerin güçlü olması ile Türkiye ve özellikle bankacılık sektöründe yabancı payı yüksek olan ülkelerde bu sektörde yaşanan krizler sonucu sektöre giriş maliyetlerinin düşmesi en önemli nedenlerdir (Afşar, 2004: 96).

Bu noktada belirtilmesi gereken en önemli husus, tüm dünyada faizlerin yükselmesi ve finans sektöründeki deragülasyonlar sonucu, üretim ile ekonomi arasındaki bağ zayıflamış ve üretim olmaksızın kazanç sağlanması, hem istihdam azalışlarına neden olmuş, hem de sosyal dengeyi bozmuştur. Bu sonuca ulaşmak ideolojik bir çözümleme değil, rasyonel bir bakış açısıdır. Çalışmanın önceki bölümlerinde değinildiği üzere, neoliberal ekonomi politikaları izlenmeye başladıktan bu yana dünyada yoksulluk tabana yayılmış ve istihdamda neredeyse bütün ülkelerde azalmalar meydana gelmiştir. Bu noktada önemli bir tespit; sanayi ülkelerinin ekonomik dinamiğinin anlamlı biçimde, iç pazarlarının serbestleştirilmesine ya da kuralsızlaştırılmasına yöneldikleri andan önce daha canlı olduğudur (Gallino, 2007: 85). Bundan daha önemlisi, finans ekonomisi ile reel ekonomi arasındaki dengesizliğin giderilmesinin gerekliliğidir. İşletmeler yatırım yapmaktan çok finans piyasalarında spekülasyon nitelikli işlemler yapmaya yönelmektedirler.

III) TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYE

Türk Bankacılık Sektörüne yabancı ilgisi, 2001 yılından itibaren giderek yükselen bir trend göstermektedir. Bunun nedenleri, önceki bölümde değerlendirilmiştir. Bununla beraber, bankacılık sektörü özelinde, izlenen ekonomik politikaların da bu girişlerin hızlanmasında rolü bulunmaktadır. Siyasi istikrar ve Avrupa Birliği yolunda ilerleneceğinin ısrarla belirtilmesi de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artışında önemli etkenlerdir. Türkiye yedi yıllık bir süreçte aynı parti iktidarı tarafından ve liberal ekonomi politikaları izlenerek yönetilmektedir. Bu da bu süreçte doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artmasında kuşkusuz etkilidir. Bu görüşü destekler en önemli sonuç, Uluslararası Yatırımcılar Derneği (YASED)'in 2009 yılı “Barometre Anketi” sonuçlarından gelmektedir. Buna göre Türkiye’de uluslararası doğrudan yatırımlar önündeki en önemli engeller sıralandığında siyasi istikrarsızlık 6. sırada sayılmış ve yatırımcıların %29’u tarafından dillendirilmiştir (YASED,2009: 2). Aynı anketten istihdam piyasaları açısından olumlu bir değerlendirme ortaya çıkmıştır. Buna göre yatırımcılar işgücünün niteliğini bu engeller arasında son sıraya koymuş ve sadece yatırımcıların %1’i bu durumu bir engel olarak değerlendirmiştir.

Bankacılık sektöründeki doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına bakıldığında, çalışmada incelenecek girişlerden sadece bir tanesinin farklılık arz ettiği ancak diğerlerinin hem gerçekleşme dönemi, hem de gerçekleşme biçimi açısından benzerlik gösterdiği görülecektir. Bankacılık sektörüne gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının birçoğu satın almalar şeklindedir. Bu yüzden çalışmanın konusunu oluşturan istihdam etkisinin de sınırlı olması beklenmektedir. Ancak doğrudan yabancı sermaye girişleri açısından değerlendirildiğinde, yıllar itibariyle en büyük doğrudan yabancı sermaye girişlerinin ilk beşinde mutlaka bir bankanın satışının bulunduğu görülmektedir. 2001 yılında en büyük beş girişten biri Demirbank’ın satılmasıdır. Demirbank’ın satılması bankacılık sektörüne yabancı girişinin önemli bir adımıdır. 2001 Ekonomik krizinin sonrasında gerçekleşen giriş, ileride tartışılacak nedenlerle zamanlama seçimini yapmıştır. 350000 Dolara satılan banka, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fon’undan HSBC holding bünyesine geçmiştir. Farklılık arz ettiği nokta ise hem satış tutarının diğer bankaların satışıyla belirgin olarak farklı olması, hem de diğer bankaların satışından ortalama beş yıl önce gerçekleşmesidir. 2005 yılında yine en büyük beş girişten bir tanesi Dışbank’ın satılması olarak görülmektedir. Dışbank 1062 Milyon Dolara Belçika – Hollanda ortaklığı Fortis’e

satılmıştır. 2006 yılında ise en büyük beş doğrudan yabancı sermaye girişiminin içinde hem Denizbank, hem de Finansbank bulunmaktadır. Denizbank 3221 Milyon Dolara Belçika menşeli Dexia'ya satılmıştır. Finansbank ise 2774 Milyon Dolara National Bank of Greece bünyesine katılmıştır. Yine 2007 yılının en büyük beş yabancı sermaye girişinde ikinci sırada Oyakbank'ın satılması bulunmaktadır. Oyakbank 2735 Milyon Dolar karşılığında %100'ü Hollanda menşeli ING'ye satılmıştır.

Bankacılık sektörü özelinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları değerlendirilirken değinilmesi gereken önemli bir husus, niçin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bu sektörü ve Türkiye'yi seçtikleridir. Genel olarak bakıldığında, nüfusun fazlalığı, yatırım ortamının iyileşmesine yönelik reformlar, jeopolitik önem, esnek kur sistemi, konut kredisi ve tüketici kredisi piyasasının genişliği, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde yaşanan gelişmeler ve yüksek dış ticaret ve büyüme potansiyeli Türkiye'de ve bankacılık sektöründe yatırım yapmak için çekici nedenler olarak ortaya çıkmaktadır (Aysan ve Ceyhan, 2007: 20).

Bununla beraber, çalışmada konu edilen bankaların satışında çekici faktör olarak tüm bankalarda yüksek miktarda borçlar ve yeni müşteri tabanının geniş olması sayılmıştır. Bununla beraber itici faktör olarak HSBC ve ING dışındaki bankalar tarafından düşük karlılık ve bankacılık sektörünün büyüklüğünün yetersizliği sıralanmıştır (Aysan ve Ceyhan, 2008: 97). Bu değerlendirmeler bankaları satın alan kuruluşlar tarafından yapılmakla beraber, yaşanan süreçte karlılık ve bankacılık sektörünün büyüklüğünün önemli bir gelişme gösterdiği açıktır.

Bankacılık sektöründe 2001 yılından bu yana gelişmelere bakıldığında ortaya çarpıcı sonuçlar çıkmaktadır. Sektör 2002 yılında 130 Milyar Dolar büyüklükten, 2008 yılında 465 Milyar dolarlık büyüklüğe ulaşmıştır (Türkiye Bankalar Birliği, 2009: 5). Sektörün gayri safi yurt içi hâsıladaki payı da bu dönemde %57'den, %77'ye yükselmiştir.

Bu dönemde sektörde yaşanan bazı gelişmeler yeniden yapılandırmanın tamamlanmasını ve sektörün güçlenmesini sağlamıştır. Öncelikle tasarruf mevduatı sigorta fonundaki bankaların denetlenmesi ve mevduatlarının Birleşik Fon Bankası adı altında oluşturulan bir bankada güvence altına alınması sonucu bu tip bankaların problemleri çözülmüştür. İkinci olarak kamu bankaları yeniden yapılandırılmıştır. Bununla birlikte özel sermayeli bankalar sermaye yapıları bakımından takviye edilmişlerdir. Yeniden

yapılandırma süreci içinde hukuki mevzuat genişletilmiş ve sektörün kendi içinde sağlamlaştırılması ve kredilerin güvenilirlikleri sağlanmıştır. Bu sayede 2001 krizinden çıkarılan dersler ve finans sektörünün yeniden yapılandırılması sonucu 2009 küresel krizinden Türk bankacılık sektörünün en az hasarla çıktığı söylenebilir.

Türk bankacılık sektöründe 2002 yılından beri uygulanan sıkı maliye programları, enflasyonla mücadele yöntemleri ve serbest kur politikası finansal fiyatlarda istikrar sağlamıştır (DPT, 2007: 3). Krediler konusunda yapılan kapsamlı düzenlemeler sonucu, kredi sınırları ve standart oranların hesaplanmasında Avrupa Birliği düzenlemelerindeki özkaynak tanımına paralel olarak konsolide özkaynak tanımı yapılmış ve tek bir mali tablonun hazırlanması esası belirlenmiştir. Tüm bu düzenlemeler sektöre olan güveninin artmasına ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bu sektöre yönelmesine neden olmuştur.

Yabancı sermayeli bankaların sektördeki payının değerlendirilmesi noktasında kullanılan ölçüt, sektörün toplam aktif büyüklüğünün, yabancı sermayeli bankaların toplam aktiflerindeki büyüklüğe oranlanmasıdır.

Tablo: 2

Bankacılık Sektörünün Toplam Aktif Büyüklüğü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Payı

Yıllar	Sektörün Toplam Aktif Büyüklüğü(TAB) (Milyon TL)	Yabancı Sermayeli Bankaların(YSB) TAB Milyon (TL)	YSB Toplam Varlıkları/Sektörün TAB (%)
2002 Aralık	212675	6624	3.11
2003 Mart	224105	6635	2.96
2003 Haziran	211661	6292	2.97
2003 Eylül	225096	6383	2.84
2003 Aralık	249750	6943	2.78
2004 Mart	256012	7123	2.78
2004 Haziran	274843	8929	3.25
2004 Eylül	294222	9695	3.30
2004 Aralık	306452	10347	3.38
2005 Mart	313736	10982	3.50
2005 Haziran	337244	11573	3.43
2005 Eylül	364252	20449	5.61
2005 Aralık	396970	20716	5.22
2006 Mart	412475	23207	5.63
2006 Haziran	455244	27406	6.02
2006 Eylül	460989	44116	9.57

Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının İstihdam Etkisi: / 217
Türk Bankacılık Sektörü Örneği

2006 Aralık	484857	59324	12.24
2007 Mart	498899	59317	11.89
2007 Haziran	516032	62532	12.12
2007 Eylül	525356	66131	12.59
2007 Aralık	561172	84335	15.03
2008 Mart	611084	95332	15.60
2008 Haziran	633003	96595	15.26
2008 Eylül	655434	97521	14.88
2008 Aralık	705871	104798	14.85
2009 Mart	724358	104896	14.48
2009 Haziran	737776	102984	13.96
2009 Eylül	765161	105844	13.83

Kaynak: Bankalar Birliği Aktif Büyüklüğüne Göre Bankalar Verilerinden Derlenmiştir.
http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Coklu_Raporlar.aspx?Rid=884
Erişim Tarihi: 01.12.2009.

Tablo : 2’de görüldüğü gibi, yedi yıllık süreç içinde yabancı sermayeli bankaların toplam aktif büyüklüklerinin sektördeki oranı yaklaşık 4,5 kat artmıştır. Bu dönemde sektörün toplam aktiflerindeki büyüme 2002 Aralık ayı 100 kabul edilirse %359 artarken, yabancı sermayeli bankaların toplam aktifleri %1597 artış göstermiştir. Bu da sektördeki büyümenin üstüne çıkan yabancı sermayeli bankaların performansının ve sektörün büyümesine katkısının pozitif olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Tüm bu değerlendirmeler yapıldığında, Türk Bankacılık Sektörü’nün önemli bir parçasının yabancı sermayeli bankalar olduğu ve yabancı yatırımların sektörde etkilerinin buna orantılı olacağı görülmektedir. Bununla beraber genel olarak bir sektör değerlendirmesi yapmak gerekirse, bankacılık sektörünün güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya konması gerekmektedir. Buna göre bankacılık sektörünün güçlü yanları;

- Ekonomik istikrarın sağlanmasına yönelik adımların sektörün yeniden yapılandırılması sürecinde atılmış olması
- Sektörün büyüme potansiyelinin çok yüksek olması
- Sektörün nitelikli işgücü ve yeterli personel sayısına sahip olması
- Sektörün rekabetçi bir yapıya sahip olması
- Sektörün geniş bir şube ağı ve geniş bir ürün yelpazesine sahip olması
- Kurumsallaşma yönünde önemli adımlar atılmış olması
- Mevduat garantisinin sınırlandırılmasının piyasa disiplini artırmasının sağlanmış olması şeklinde sıralanabilir.

Bankacılık sektörünün zayıf yönleri ise;

- Bazı makroekonomik sorunların devam etmesi
- Kayıtdışı sektörün büyüklüğü ve bankacılık sektörüne olumsuz etkilerinin sürmesi
- Sektörün derinliğinin yetersiz olması, şeklinde sıralanabilir (DPT, 2007: 7-8).

IV) TÜRKİYE’DE İSTİHDAMIN YAPISI VE BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ İSTİHDAM

Bu noktada, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam etkisini anlamak için öncelikle Türkiye işgücü piyasasının temel dinamiklerini ortaya koymak gerekmektedir. İstihdam, ekonomik gelişmişlik seviyesi ne olursa olsun tüm ülkeler için ayrı bir önemi olan hassas bir konudur. Türkiye’de yeterince istihdam yaratılamaması yanında bir takım yapısal sorunlar ve ekonomik krizler nedeni ile istihdam edilenlerin de sürekli ya da konjonktürel olarak işsizlik tehdidi ile karşı karşıya kalabilmesi, sorunu içinden çıkılamayacak boyutlara taşımıştır (Kılıç, 2009: 47).

İşgücü piyasasının temel belirleyicileri sektörel dağılım, kırsal – kent ayrımı ve cinsiyet ve eğitim durumuna göre dağılımdır. Bununla beraber işgücü piyasasını genişleten ve talep yönünü kuvvetlendiren en önemli belirleyici sermayedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ortaya çıkışı ve en önemli tercih edilme nedeni, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sermaye birikiminin, düşük ücret politikaları ve yeterli tasarrufun sağlanamaması veya ücret – fiyat spirali sonrası yüksek enflasyon sonucu sermaye birikiminin istenilen seviyede olmamasıdır. Bu noktadaki en temel örnek, Türkiye’de kurtuluş savaşı sonrası yıllarda bir üretici kesimin oluşmaması ve sermaye birikiminin bulunmaması sonucu, devlet eli ile girişimlerin başlatılması ve böyle bir sınıfın oluşturulması için büyük bir gayret gösterilmesidir. Sermaye birikiminin yeterli seviyeye ulaşmaması üretimin önünün kesilmesi sonucunu doğurduğu için son derece önemli bir sorundur.

Türkiye işgücü piyasasına bakıldığında, kent ve hizmetler sektörü temelli bir yapı ortaya çıkmaktadır. Genellikle lise altı eğitilmiş erkek işgücünün hakim olduğu piyasa, nüfus projeksiyonları çerçevesinde büyüme göstermektedir. Bununla beraber nüfustaki artış oranı, istihdam oranı ile paralel gitmemekte ekonomik büyüme de gerekli istihdamı yaratmamaktadır.

Bunun nedenleri çalışmanın konusu olmaması dolayısıyla irdelenmeyecek ancak işgücü piyasasının fotoğrafında bir köşede verilmesi gereken bir ayrıntı olarak değerlendirilecektir.

Tablo: 3
2001 – 2009 Yılları Arası Türkiye’de İstihdam
Edilenlerin İktisadi Faaliyet Kolları

Yıllar	Toplam İstihdam Edilenler (Bin Kişi)	Hizmetler Sektöründe İstihdam Edilenler (Bin Kişi)	Hizmetler Sektörünün Toplam İstihdam Edilenler İçindeki Payı (%)
2001	21524	8551	39.73
2002	21354	8984	42.07
2003	21147	9171	43.37
2004	21791	9374	43.02
2005	22046	10096	45.80
2006	22330	10569	47.33
2007	20738	10327	49.80
2008	21194	10495	49.52
2009 Eylül	22020	10701	48.60

Kaynak: TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketlerinden Derlenmiştir. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=25&ust_id=8 Erişim Tarihi: 01.12.2009.

Tablo : 3’de görüldüğü üzere, istihdam içinde hizmetler sektörünün payı yıllar geçtikçe artış göstermektedir. 2001 yılında %40’lar seviyesinde olan bu oran 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla %49’lar seviyesindedir. Bu noktada belirtilmesi gereken husus, köyden kente göç neticesinde, köyde tarım sektöründe istihdam edilen veya ücretsiz aile işçisi olarak tanımlanan kişiler, kentte hizmetler sektörünün alt nitelikli işlerinde ve genellikle düşük ücretlerle çalıştırılmaktadırlar. Sanayileşmiş ve gelişmiş ülkeler olarak tabir edilen ülkelerde de istihdamın sektörel dağılımı bu niteliktedir. Ancak bu noktada yaşanan farklılık, bu ülkelerde istihdamın sanayiden hizmetler sektörüne kayması ve yüksek nitelikli işgücünün hizmetler sektöründe istihdam edilmesidir. Ülkemizde ise akım tarımdan hizmetler sektörüne doğru, düşük nitelikli ve genellikle düşük ücretli şekilde yaşanmaktadır.

Bankacılık sektörünün toplam istihdamdaki payı ve hizmetler sektörü içindeki önemi Tablo : 4’de yansıtılmaktadır. Tablo : 4’de bankacılık sektöründeki istihdamının hem toplam istihdam, hem de hizmetler sektörü istihdamındaki payı yansıtılmakla beraber, yabancı sermayeli bankaların payı da değerlendirilmektedir. Bu noktadaki amaç, yabancı bankaların toplam aktiflerinin, bankacılık sektörüne olan oranının istihdam boyutunun

sorgulanmasıdır. Çalışmanın konusunu oluşturması bakımından yabancı sermayeli bankalardaki istihdamın boyutu ve bu boyutun genişlemesi oldukça önemlidir.

Tablo: 4
2001 – 2009 Yılları Arasında Bankacılık Sektöründeki İstihdam ve Hizmetler Sektöründeki İstihdama Oranı

Yıllar	Toplam İstihdam	Yabancı Bankaların (YB) İstihdamı	YB'nin İstihdamdaki Payı	Sektördeki İstihdamın Toplam İstihdamdaki Payı	Sektördeki İstihdamın Hizmetler Sektörü İstihdamındaki Payı
2001	137495	5527	4.02	0.64	1.61
2002	123271	5416	4.39	0.58	1.37
2003	123249	5481	4.45	0.58	1.34
2004	127163	5880	4.62	0.58	1.36
2005	132258	10610	8.02	0.60	1.31
2006	143143	25794	18.02	0.64	1.35
2007	158534	36707	23.15	0.76	1.54
2008	171598	40567	23.64	0.81	1.64
2009 Eylül	170761	39509	23.14	0.77	1.59

Kaynak: TÜİK ve Türkiye Bankalar Birliği Verilerinden Derlenmiştir.

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=25&ust_id=8

http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Raporlar.aspx

Erişim Tarihi: 01.12.2009.

Tablo : 4'de görüleceği üzere, 2001 yılından 2009 yılına bankacılık sektörü istihdamı içinde yabancı bankaların payı önemli ölçüde artmıştır. Yüzde 5 seviyesinden %24'ler seviyesine gelen bu oran, yabancı sermayeli bankaların istihdamının sektör açısından önemini ifade etmektedir. Bununla beraber değinilmesi gereken önemli bir husus, bankacılık sektörü içinde istihdam artışı yaşanırken, bu artış hizmetler sektöründeki artışı yakalayamamıştır. 1995 yılından bu yana bankacılık sektöründeki istihdamın hizmetler sektörü istihdamındaki payı azalma gösterirken, toplam istihdam içindeki payı da çok sınırlı bir artış göstermiştir. Bu da sektör içindeki istihdam artarken, bu artışın makro boyutta hizmetler sektöründeki büyümenin altında kaldığının göstergesidir.

Ancak şu da belirtilmelidir ki, yabancı sermayeli bankalar, toplam aktifler içinde %14 civarında bir paya sahipken, istihdam payları bunun üstünde olup %24 seviyesindedir. Bu da bankacılık sektöründe yabancı sermayeli bankaların istihdamlarının toplam aktiflerinin payından daha yukarıda seyrettiği sonucunu ortaya koymaktadır. Bu noktada belirtilmesi

gereken en önemli husus, 2001 yılında bankacılık sektöründe yaşanan krizin istihdama olan etkilerinin, istihdam açısından yabancı sermayeli bankalar ile sektördeki diğer bankalar üzerinde farklı olduğudur. 2001 yılındaki ekonomik kriz sonrası değeri düşen bankalar, yabancı sermayenin ilgisini cezbetmiş ve düşük maliyetle elde edilen yabancı sermayeli bankalarda istihdam artış göstermiştir. Bununla beraber ne yazık ki tüm sektöre bakıldığında 2001 yılındaki istihdam seviyesine ancak 2008 yılında gelinebildiği ve bununla beraber 2008 sonu 2009 başlarında yaşanan küresel ekonomik krizin sektöre yansımalarının sonucu 2000 yılındaki seviyenin altına düşüldüğü görülmektedir.

Tablo: 5
Bazı Bankalarda 2010 Yılında Açılması Planlanan Şube ve İşe Alınması Hedeflenen Personel Sayısı

Banka	Mevcut Şube	Mevcut Personel	2010'da Açılacak Şube	2010'da Alınacak Personel
İş Bankası	1088	22445	60 - 70	*
Ziraat Bankası	1296	21296	*	2500
Yapı Kredi	844	17000	60	1200
Halkbank	667	12529	45 - 50	1250
Finansbank	461	10000	50	1500
Denizbank	442	8600	50	700
ING	354	6060	*	150
Şekerbank	256	3850	15	100 - 150
Anadolubank	86	1835	10 - 15	100 - 150
Abank	46	1000	10 - 15	200
Tekfen	42	720	12	230
T-Bank	25	470	10 - 15	120 - 180
Turkishbank	25	272	5	25

Kaynak: Hürriyet Gazetesi İnsan Kaynakları Eki, 13.12.2009.

Bankacılık sektöründeki istihdamın gelecekteki seyri net olarak kestirilememekle beraber, “Hürriyet İnsan Kaynakları Gazetesi” tarafından yapılan bir anket, küresel ekonomik krizin bankacılık sektörüne yansımalarının 2010 yılında azalma göstereceği ve istihdamın kriz öncesi döneme döneceğini göstermektedir. Ankette bankalara 2010 yılında açılması planlanan şube ve işe alınması beklenen personel sayısı sorulmuştur. Anketi cevaplayan 13 bankanın verileri aşağıdaki Tablo : 5’de yer almaktadır.

2008 yılı Haziran ayında Amerika’da başlayan ve tüm dünyayı etkisi altına alan global kriz bankacılık sektöründe de etkili olmuştur. 2009

sonrasında bankaların daha muhafazakâr bir yapıya bürünmesi, risk algılarının değişmesi beklenmektedir. Bunun sonucu olarak kredilerde daralma ve şubeleşmede yavaşlama beklenmektedir (Capital,2009:190). Bu öngörü Tablo : 5'deki veriler doğrultusunda yanlışlanmaktadır. Bu hedeflerin gerçekleşmesi Türkiye ekonomisinin krizi atlatmasında bankacılık sektörünün lokomotif rolü üstlenmesi durumunu yaratabilir. Bu noktada hemen belirtilmelidir ki, sektörün büyüme gösterdiği dönemlerde büyümenin önemli bir kısmı perakende bankacılığında kaynaklanmıştır. Bu da şubeleşmenin devamının büyüme için gerekli olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Tablo : 5'deki veriler incelendiğinde, 2010 yılında şubeleşmenin devam edeceği ve bu itibarla istihdamda da artışların gözleneceği yansımaktadır. Hemen belirtilmelidir ki, bu bankalar arasında yabancı sermayeli bankalar, kamu bankaları ve özel sermayeli bankalar da bulunmaktadır. Bu sonuç sektörün 2009 yılında yaşanan küresel krizin etkilerini yavaş yavaş atlatmaya başladığını göstermektedir. 2001 kriziyle başlayan dönemde bankacılık yeniden yapılandırılmıştır. Bunun bir sonucu olarak banka sayısı azalmış, Tablo : 4'de görüldüğü üzere istihdamda da daralma yaşanmıştır. Bununla beraber, 2001'den sonra bireysel ve KOBİ bankacılığı yükselişe geçmiştir. Şubeleşme hızlanmış ve perakende bankacılığı önem kazanmaya başlamıştır.

V) DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ İSTİHDAM ETKİSİ

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, hem kaynak ülke, hem de yatırım yapılan ülke ekonomileri açısından etkileri söz konusudur. Bu etkiler literatürde daha çok yatırım yapılan ülke açısından incelenmektedir. Ancak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının kaynak ülke istihdamı açısından da etkileri söz konusudur. Örneğin Alman Sendikaları Almanya'daki istihdamı azaltacağı gerekçesiyle Volkswagen firmasının uluslararası yatırımlarını engellemişlerdir (Cömert, 2000: 4). Sendikaların bu hareketinin altında yatan neden, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının kaynak ülkede istihdamı azaltıcı etkisidir. Üretimin başka ülkelere kayması, yatırım yapan kaynak ülke bakımından istihdam azalmasına neden olabilmektedir.

Genel olarak iktisat literatüründe doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam yarattığı görüşü hâkimdir. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkeler doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekebilmek için bir yarış

içine girmektedirler. Ancak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının kesin olarak istihdamı arttırdığı sonucuna ulaşmak güçtür. Çalışmanın amacı bu noktada sektörel bir analiz yaparak, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Bu nedenle önemli olan husus, yatırım yapılan ülkeye sermayenin geliş biçimidir. Eğer ülkeye gelen yabancı sermaye mevcut firmaların satın alınması şeklinde gerçekleşmişse, kullanılan üretim tekniğinin sermaye yoğun olması ile birlikte istihdamda azalmalar meydana gelebilmektedir. Türk bankacılık sektöründeki yabancı yatırımlarının sektöre giriş şekli satın alınmalar yoluyla'dır. Bu noktada etkilerin sınırlı veya negatif olması beklenebilir. Özelleştirmeler yoluyla gelen yabancı sermaye yatırımlarının da benzer etkiye yol açabileceği açıktır. Özelleştirme zaten ortaya çıkışı itibarıyla aktif olarak işlemeyen ve kar elde edemeyen bir firmanın satışı şeklinde gerçekleştiği için, maliyet noktasında önemli bir kalemi oluşturan işgücü maliyetlerinin azaltılması yadigarlanmayacak bir sonuç olmalıdır. Ancak her iki yatırım gerçekleşme şeklinde de düşünülmesi gereken, eğer yatırım gelmeseydi tamamen kapanma noktasına gelecek firmaların, yatırım sayesinde ayakta kalabilmesi ve üretime devam etmesi sonucu sınırlı sayıda da olsa istihdamın korunmasını sağlamasıdır. HSBC'nin sektöre girişini, analiz sonucunda çıkabilecek negatif etkilere rağmen bu şekilde değerlendirmek gerekmektedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yüksek nitelikli işgücü üzerinde olumlu, düşük nitelikli işgücü üzerinde ise olumsuz etkilerinin olduğu literatürdeki çalışmalardan ortaya çıkan sonuçlardandır. Bu doğrultuda çalışmanın ekonometrik analiz bölümünde, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdamın niteliğinde yarattığı değişim de değerlendirilecektir. Bununla beraber, çok uluslu şirketler ve dolayısıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam artışının olumsuz seyretmesinin bazı nedenleri bulunmaktadır.

Bu nedenlere göz atıldığında karşımıza yine sermaye yapısının etkileri çıkmaktadır. Bu nedenleri sıralamak gerekirse;

- Sanayi ülkelerindeki durgun ekonomik gelişmeler ve küresel ekonomik kriz
- İşgücü tasarrufuna yönelik teknolojiler
- Sermaye yoğun yatırım politikaları

- Ulusal ve uluslararası taşeronluk hizmetlerinin gelişmesi
- Çok uluslu şirketlerin maliyetleri azaltıcı politika izlemeleri

Tüm bu nedenler istihdamdaki artışın sınırlı seviyede kalmasını ve hatta zaman zaman böyle bir artışın olmaması sonucunu doğurmaktadır (Cömert, 2004: 4).

İstihdam artışı yaratmayan bir yabancı sermayenin yatırım alan ülke açısından faydaları sınırlanmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin ekonomik kalkınma çabalarında karşı karşıya oldukları önemli engellerden birisi, bu ülkelerin sermaye yeterliliğine sahip olmamasıdır. Düşük gelire bağlı olarak ortaya çıkan düşük tasarruf ve düşük yatırım döngüsü az gelişmiş ülkeleri dış tasarruflara yönlendirmektedir (Kula, 2003: 141). Bununla birlikte yabancı sermaye yatırımlarından beklentiler sadece sermayenin gelişi değil, gelen sermayenin istihdam da yaratmasıdır. Bu noktada sadece mevcut istihdamın korunmasının sağlanması olumlu olarak nitelendirilebilir ancak istihdam yaratmayan ve sadece ekonominin daha da finansallaşmasını sağlayan ve reel ekonomi ile finans sektörü arasındaki bağı azaltan yatırımların desteklenmesi bazı ülke kaynaklarının yabancı yatırımcıların eline geçmesi dışında herhangi bir sonuç doğurmayacaktır. Bununla beraber, bazı sektörlerin ve özellikle bankacılık sektörünün belli bir orandan fazla yabancı sermaye içermesi hem kriz etkisi yaratabilmekte, hem de olası bir krizde bu yatırımların ülkeyi terk etmesi sonucu mevcut etkinin daha da artması sonucunu doğurabilmektedir.

Tüm bu belirleyiciler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam etkisini şekillendirmektedir. Çalışmanın amacı tüm bu kavramsal temeller doğrultusunda, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Türk Bankacılık Sektörü üzerinde etkilerini belirlemektir.

VI) LİTERATÜRDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE YÖNELİK ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Literatürde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına olan ilgi daha çok ekonomik büyüme ile olan ilişkisi yönündedir (Karagöz, 2007: 5). Bu noktadaki en önemli problem, konu ile ilgili verilerin yetersizliğidir. Bununla beraber bazı çalışmalarda sonuçlara değinmek gerekmektedir. Ernst (2005) gelişmekte olan üç Latin Amerika ülkesinde yabancı yatırımların sektörler itibarıyla etkilerini incelemiş ve doğrudan yabancı

sermaye yatırımlarının istihdam ve büyüme üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Jayaraman (2006) ise zaman serileri analiz yöntemlerini kullanarak Fiji ekonomisinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve gayri safi yurt içi hasıla ile istihdam arasındaki uzun dönem ilişkiyi incelemiş ve istihdamın doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve gayri safi yurt içi hasıladan olumlu yönde ve anlamlı bir şekilde etkilendiği sonucuna ulaşmıştır (Karagöz, 2007: 5-6).

Türk literatüründe ise konu ile ilgili çok sınırlı çalışmalar söz konusudur. Barışık ve Açıkgöz (2007), uluslararası sermaye hareketleri ile faiz ilişkisini sorgulamıştır. Karagöz (2007)'de ise Türkiye için net yabancı yatırım girişleri ile istihdam arasındaki ilişki, gayri safi yurt içi hasıla'nın da etkisi hesaba katılarak test edilmiştir. Çalışmada doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile istihdam arasında anlamlı bir ilişki kaydedilememiştir.

Literatürde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme ve ücretler üzerindeki etkilerini inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Bunların hepsine bu çalışma çerçevesinde değinilmeyecektir.

VII) ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırmanın kapsamı Türkiye Bankalar Birliği verilerinden hareketle seçilen beş yabancı sermayeli banka ile beş Türk bankasının karşılaştırılması şeklindedir. Bu noktada yabancı bankaların seçimi, Türkiye'de şubeleşmeleri göz önünde tutularak yapılmıştır. Şubeleşme daha önce değinildiği üzere 2001 yılından sonra perakende bankacılığının yaygınlaşması sonucu önemli bir etken olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede seçilen beş yabancı banka, Denizbank, Finansbank, Fortis, HSBC ve ING'dir. Seçilen bankalar, toplam yabancı bankaların şube sayısının %92'sini kapsamaktadır. Bununla birlikte istihdam edilen personel sayısı bakımından seçilen bankaların, toplam yabancı bankalar içinde payı %89'dur. Yabancı sermayeli bankaların tümünün değil de bu beş bankanın seçimi şubeleşme açısından ayrıca eşleştirme ve karşılaştırma olanağı bakımından göz önünde tutulan kriterler bazında gerçekleştirilmiştir. Bu noktada daha önce de belirtilen bankacılık sektöründeki yabancı payının denetlenmesi konusu ön plana çıkmaktadır. Karşılaştırma noktasında kontrol grubu olarak oluşturulan bankalar sırasıyla, Yapı Kredi, Akbank, Şekerbank, Türk Ekonomi Bankası ve Garanti Bankası'dır. Bu bankaların sermaye yapısında yabancı payı bulunmakla beraber, hem Türkiye Bankalar Birliği'nde kategorilenmeleri bakımından, hem de yabancı sermayenin payının %51'i geçmemesi bakımından bu

bankalar Türk sermayeli bankalar kategorisinde değerlendirilmiştir. Bu bankaların seçiminde, yabancı bankaların yapılarına benzerlik kriteri göz önünde bulundurulmuştur. Seçilen Türk sermayeli bankaların şube ve istihdamdaki oranlarına bakıldığında özel sermayeli bankalar bazında seçilmiş bankaların şube payı Mart 2009 istatistikleri bazında %71'dir. İstihdamdaki oranlara bakıldığında ise ortaya %69'luk bir oran çıkmaktadır. Bu oranlar karşılaştırma yapmak bakımından yeterli oranlar olarak değerlendirilmektedir.

Bankaların seçimleri bu doğrultuda yapıldıktan sonra veriler Türkiye Bankalar Birliği'nin verilerinden derlenmiştir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam etkisinin analizinde, yabancı sermayeli bankaların sektördeki payından hareketle, bu bankalardaki istihdam verileri, tüm sektör anlamında yorumlanacaktır. Daha önce belirtildiği gibi bu bankalardaki yabancı sermayenin geliş yöntemi satın alma şeklinde olduğu için, istihdama etkileri bu doğrultuda yorumlanacaktır.

Finansbank'ın yabancı sermaye tarafından satın alındığı tarih 2006 Mart, ING için bu tarih 2007 Haziran, HSBC için 2001 Aralık, Fortis için 2006 Haziran ve Denizbank için 2006 Haziran baz alınmıştır. Belirtilen tarihlerin seçimi Türkiye Bankalar Birliği kayıtlarında bu bankaların kategorisinin değiştiği tarihler olarak belirlenmiştir.

Analize dahil edilen bağımlı ve bağımsız değişkenler;

Y = Toplam istihdamdaki yıllık büyüme oranı (Bağımlı değişken)

X_1 = Şube sayısındaki yıllık büyüme oranı

X_2 = Toplam aktiflerdeki yıllık büyüme oranı

DUM = Bankaya yabancı sermaye geldikten sonra "1", yabancı sermaye gelmeden önce "0" değeri alan kukla değişkeni

Değişkenlerin seçimi ise, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdama etkilerinin, istihdamı belirleyici doneleri temel alınarak yapılmıştır. Buna göre, bir üretim biriminin sermayesindeki büyüme olarak nitelendirilebilecek toplam aktiflerdeki büyüme, istihdamdaki büyüme üzerinde pozitif etki yapabileceği düşünülerek analize dahil edilmiştir. Şube sayısındaki yıllık değişim ise, istihdamın direkt belirleyicisi konumunda olacağından analizde kendisine yer bulmuştur.

VIII) ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımı alan yukarıda belirtilen beş banka ile doğrudan yabancı sermaye yatırımı almayan ve Türkiye Bankalar Birliği’nin istatistik kategorilerinde özel sermayeli bankalar olarak geçen beş Türk bankası ayrı ayrı panel veride sabit etkiler veya rassal etkiler modeli çerçevesinde incelenmiştir. Çalışma kapsamında ekonometrik analizlerde üç farklı model üzerinde durulmuştur. Birincisi, yabancı sermaye yatırımı alan ve almayan ayrımı yapılmaksızın tüm bankaların birlikte değerlendirildiği modeldir. İkinci ve üçüncü modelde ise yabancı sermaye alan ve almayan bankalar ayrı ayrı analiz edilmiştir.

Çalışmada statik panel veri modeli çerçevesinde parametreleri tahmin edilecek üç regresyon modeli şunlardır:

I. Model: Hem yabancı sermaye alan hem de almayan bankalar

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 DUM_{it} + u_{it} \quad (1)$$

II. Model: Sadece yabancı sermaye yatırımı alan bankalar;

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 DUM_{it} + u_{it} \quad (2)$$

III. Model: Yabancı sermaye yatırımı almayan bankalar;

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + u_{it} \quad (3)$$

Bu modellerde, [i] alt indisi ilgili bankayı, [t] ise zaman periyodunu göstermek üzere Y_{it} i_inci banka için [t] anındaki toplam istihdamdaki yıllık büyüme oranını ifade etmektedir. Üç modelde de yer alan α_i parametresi örneklemdeki bankalara ait gözlenemeyen etkileri (birey etkileri) göstermektedir. Gözlenemeyen etkilerin tüm bankalar için aynı olması durumunda parametre tahminleri “Pool EKK” tahmin yöntemi ile gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple, analizlerde ilk olarak bankalara ait etkilerin homojenliği Breusch ve Pagan (1980) tarafından önerilen Lagrange Çarpınları (LM) testi ile test edilecektir. Birey etkilerinin varyansının sıfır olduğunu gösteren yokluk hipotezi altında, diğer bir ifade ile $\sigma_{\alpha_i}^2 = 0$ ise, LM testi 1 serbestlik dereceli ki-kare dağılımına sahiptir (Greene, 2003: 299).

LM testi sonucunda eğer yokluk hipotezi reddedilirse panel veride iki model söz konusudur. Bu modeller, gözlenemeyen etkilerin (α_i) açıklayıcı değişkenler (X_{it} ’ler) ile korelasyonlu olması durumunda sabit etkiler modeli, korelasyonsuz olması durumunda ise rassal etkiler modeli olarak

adlandırılmaktadır. İki modelden hangisinin tercih edileceğine Hausman (1978) spesifikasyon testi neticesinde karar verilmektedir. Hausman (1978), serbestlik derecesi bağımsız değişken sayısı olan ki-kare dağılımına sahip Wald test istatistiğini kullanarak, yokluk hipotezi altında rassal etkiler modeline karşı alternatif hipotez altında sabit etkiler modelini test etmektedir. Şayet yokluk hipotezi istatistiksel olarak reddedilirse sabit etkiler modeli geçerlidir. Sabit etkiler modelinde birey etkilerinin diğer açıklayıcı değişkenler ile korelasyonlu olduğu varsayıldığından dolayı tutarlı ve sapmasız parametre tahminleri elde etmenin kolay yolu modelden α_i 'leri elimine etmektir. Her birey için hem bağımlı değişkenin hem de bağımsız değişkenlerin zaman içindeki ortalamaları bu değişkenlerden çıkarılarak elde edilen yeni değişkenler yardımıyla model parametreleri En Küçük Kareler (EKK) yöntemi ile tahmin edilir. Literatürde bu tahmin yöntemi “Within Group Estimator” olarak adlandırılmaktadır (Cameron ve Trivedi, 2005: 726). Diğer taraftan, Hausman testi sonucunda rassal etkiler modelinin geçerli olması durumunda birey etkileri α_i 'ler hata terimi u_{it} lere ilave edilmektedir. Bu durumda, yeni elde edilecek hata teriminin varyans kovaryans matrisinin tahmin edicisi kullanılarak model parametreleri Mümkün Genelleştirilmiş EKK (Feasible GLS) yöntemiyle tahmin edilir. Böylece, rassal etkiler modeli çerçevesinde elde edilecek parametre tahminleri sapmasız ve tutarlı olmaktadır (Greene, 2003: 297).

O halde, (1) – (3) nolu eşitliklerde verilen üç modele ilişkin uygun tahmin yöntemlerini belirlemek için ilk olarak Breusch-Pagan LM ve Hausman testleri uygulanmıştır. Bu yöntemlere ilişkin sonuçlar Tablo : 6’da sunulmuştur.

Tablo: 6
Modellere İlişkin Breusch-Pagan ve Hausman Testi Sonuçları

	Breusch-Pagan LM Testi	Hausman Testi
I. Model	68.38	6.52
II. Model	15.96	0.94
III. Model	75.53	46.99

Tablo : 6’da verilen Breusch-Pagan testi sonuçlarına göre LM test istatistiği değerleri %10 anlamlılık düzeyinde 1 serbestlik dereceli ki-kare tablo değeri 2.71 ile karşılaştırıldığında üç modelde de birey etkilerinin varyansının sıfır olduğu yokluk hipotezi istatistiksel olarak reddedilmiştir. Böylece, birey etkilerinin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre I. ve III. model % 10 anlamlılık düzeyinde sırasıyla 3 ve 2

serbestlik dereceli ki-kare tablo değeri 6.25 ve 4.61 ile karşılaştırıldığında Wald test istatistiği değerlerinden daha büyük bulunmuştur. Bu durumda rassal etki modelinin geçerli olduğu yokluk hipotezi istatistiksel olarak reddedilmiştir. Tersine, II. model için ise Wald test istatistiği değeri 3 serbestlik dereceli ki-kare tablo değeri 6.25 den küçük bulunmuş, böylece bu model için istatistiksel olarak rassal etkiler modelinin geçerli olduğu saptanmıştır.

Her iki testten bulunan bulgular neticesinde (1)-(3) nolu eşitliklerde verilen modellere ilişkin parametre tahmin sonuçları Tablo : 7’de verilmiştir. Parametre tahminleri I. ve III. model için sabit etkiler modeli çerçevesinde “Within Group Estimator” kullanılarak gerçekleştirilmiştir. II. model için ise rassal etkiler modelinden hareketle parametre tahmin sonuçları “Feasible GLS” tahmin yöntemi ile elde edilmiştir.

Yabancı sermaye alan almayan banka ayrımı yapılmaksızın tüm bankaların birlikte değerlendirildiği 1 nolu model için, sabit etki modeli çerçevesinde parametre tahmin sonuçlarına göre hem toplam aktiflerdeki yıllık büyümenin, hem de şube sayısındaki büyümenin istihdamdaki büyüme üzerine pozitif etki yaptığı görülmektedir.

Tablo: 7
Modellere Ait Parametre Tahmin Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	I. Model	II. Model	III. Model
X_1	0.3585	0.3520	0.4923
	[27.28]*	[35.82]*	[14.51]*
X_2	0.0447	0.0201	0.0884
	[0.72]	[0.23]	[3.25]*
DUM	-15.6269	-14.2308	-
	[-4.19]*	[-3.54]*	
Sabit Terim	12.4717	19.2660	2.8317
	[3.98]*	[3.32]	[3.19]*
Toplam Gözlem Sayısı	280	140	140
Toplam Birey Sayısı	10	5	5
F İstatistiği	458.90	1694.60	174.46
p değeri (F istatistiği)	0.000*	0.000*	0.000*
R^2	0.904	0.914	0.742

Not: Köşeli parantez içindeki değerler t istatistikleridir.
* %5 ve ** %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Yabancı sermaye geldikten önce “0” sonra “1” değerini alan kukla değişkenine ait parametre tahminine göre, bu etkinin istihdamdaki yıllık büyüme üzerine negatif etki yapmaktadır. 1. Modele ilişkin parametrelerin anlamlılıkları incelendiğinde şube sayısındaki büyümenin ve kukla değişkeninin %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Diğer taraftan toplam aktiflerdeki yıllık büyümenin istihdamdaki büyüme üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Bu değişken istatistiksel olarak anlamsız bulunmasına rağmen LR değişken dışlama testi neticesinde modelden dışlanmasının uygun olmadığı görülmüş ve değişken modelde tutulmuştur. Modelin açıklama gücünü gösteren R² değeri %90 olmak üzere oldukça yüksek bulunmuştur. Kurulan modelin genel olarak anlamlılığı F istatistiği ile incelendiğinde ise, kurulan modelin %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sadece yabancı sermaye yatırımı alan bankalara ilişkin rassal etkiler modeli çerçevesinde parametre tahmin sonuçları incelendiğinde şube sayısındaki yıllık büyüme ile toplam aktiflerdeki yıllık büyümenin istihdam üzerinde I nolu modeldeki gibi pozitif etki yapmaktadır. I nolu modelin tersine yabancı sermaye geldikten sonrada bu etkinin istihdamdaki yıllık büyüme üzerindeki etkisi pozitif olmaya devam etmektedir. Parametrelerin ve modelin genel olarak istatistiksel anlamlılığı sonuçları I nolu modelden elde edilen sonuçlarla tutarlı bulunmuştur.

Yabancı sermaye yatırımı almayan beş banka için kurulan III. nolu ekonometrik model için sabit etkiler modeli çerçevesinde parametre tahmin sonuçları değerlendirildiğinde, hem şube sayısındaki yıllık büyümenin hem de toplam aktiflerdeki yıllık büyümenin toplam istihdamdaki yıllık büyümeyi pozitif etkilediği ve %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. F testi neticesinde modelin bütün olarak %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

Çalışmada son olarak tüm bankalarda istihdamın niteliği* değerlendirilmiştir. Betimsel istatistik yoluyla, kontrol grubu olarak tanımlanan bankaların karşılıklı eşleştirildiği bankaya yabancı sermaye geldiği dönem baz alınarak istihdamın niteliğindeki değişim incelenmiştir. Yabancı sermaye alan bankalarda ise, yatırım tarihi öncesi ve sonrası

* Nitelikle kast edilen husus, diploma eğitimidir.

istihdamdaki niteliksel değişim değerlendirilmiştir. Bu noktadaki amaç, çalışmanın teorik kısmında belirtilen, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, istihdamın niteliğindeki değişimini görmektir.

Tablo: 8
Tüm Bankaların İstihdamın Niteliğine Göre Ortalama Personel Sayıları

	İlkokul		Ortaokul		Üniversite		Lisans Üstü	
	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı	Türk	Yabancı
Yabancı sermaye yatırımı gelmeden önce	65	80	1198	2763	2499	5464	127	221
Yabancı sermaye yatırımı geldikten sonra	97	69	1673	1736	3916	6149	218	301
Yatırım öncesi ve sonrası yüzde değişim	49.87	-13.53	39.68	-37.17	56.72	12.54	71.51	36.52

Analizin sonuçlarına göre Tablo : 8’de görüldüğü gibi, doğrudan yabancı sermaye yatırımı alan bankalarda, yatırım geldikten sonraki personelin artışı en fazla yüksek lisans ve doktora mezunu personel grubunda yaşanmıştır. Yüksek lisans ve doktora mezunlarının ardından üniversite mezunlarındaki artış dikkati çekmektedir. Bu iki verideki yükseliş, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdamın niteliği üzerindeki etkileri bakımından teori ile tutarlılık göstermektedir. Bununla beraber ilkokul mezunlarının sayısındaki %50’ye yakın artış Türk bankalarındaki artışın çok üstündedir. Türk bankalarının personel sayısındaki genel fazlalığa rağmen bu rakamın yüksek olmasının muhtemel nedeni, yabancı sermayeli bankaların, güvenlik, temizlik gibi hizmetlerin görülmesinde taşeron firmalardan daha fazla yararlanması ve bu firmaların istihdam niteliği ile ilgili herhangi bir kısıtlama getirmemesidir.

Bununla beraber, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının mevcut hizmet teknolojisini değiştirmesi ve bu teknolojiye uygun personel ihtiyacı doğrultusunda üniversite, yüksek lisans ve doktora mezunu istihdam etmeye başlaması ve daha önceki hizmet teknolojisine uygun vasıftaki personeli, daha alt nitelikte bir işe kanalize etmesi sonucu vasıfsızlaştırma etkisi yaratması söz konusudur. Bu durumda eskiden bankada bazı yetkileri olan personelin, teknoloji düzeyinin artması sonucu bu yetkilerini ve dolayısıyla

vasfını kaybetmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durumun Türk Bankalarında gerçekleşmemesi, doğrudan yabancı sermayeli bankaların hizmet teknolojisinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu durumun ücret boyutuna yansımaları ise daha olumsuz olmaktadır. Teknoloji seviyesinin yükselmesi sonucu, bankanın işleyişi açısından bazı önemli bilgiler artık tüm çalışanların bilgisi haline gelmektedir. Bu durumda bu bilgileri kullanarak işlerini yürüten personelin ücreti düşmektedir. Ancak yeni teknolojinin uygulanması ve bu teknolojinin bankaya adapte edilmesi bilgisi, açığa çıkmayan bilgi olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda alt seviye çalışanların vasfı seviyesi azalmakta ve ücretleri düşmekteyken, alt seviyenin bir üstünde çalışan kişinin vasfı seviyesi ve ücreti yükselmekte ve bir alt çalışandan oldukça farklılaşmaktadır. Bu durumun önemli bir göstergesi, işgücü maliyeti araştırmasının sonuçlarına göre en yüksek işgücü maliyetinin mali aracı kuruluşların faaliyetlerinde hesaplanmasıdır (TÜİK, 2009: 2).

Türk bankaları için değişim ilköğretim ve ortaokul mezunlarında negatif, üniversite ve yüksek lisans ile doktora mezunlarında pozitiftir. Bu sonuç yabancı sermayeli bankalar için beklenen bir gelişmedir. Türk bankalarının yıllar içinde çalışan profilinde ilköğretim mezunlarının sayısını azaltması, işgücünün niteliği bakımından oldukça önemlidir. Aynı şekilde yüksek lisans ve doktora mezunlarının sayısındaki artış ve bununla beraber üniversite mezunlarının istihdam profilindeki yerinin genişlemesi oldukça olumlu gelişmelerdir. Belirtilmesi gereken önemli husus, yabancı sermaye alan bankalarda, üniversite ve yüksek lisans ile doktora mezunlarının sayısındaki artışın yüzdesinin, Türk bankalarına göre daha yüksek olduğudur. Ancak bu performans kıyaslamasında Türk bankaları, ilköğretim ve ortaokul mezunlarının istihdam profilindeki yerinin daralması ile oldukça öne geçmektedir. Yabancı sermaye alan bankalardan beklenecek bu performansın Türk bankalarında görülmesi sevindirici bir gelişmedir.

SONUÇLAR

Çalışmada doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Türkiye'deki gelişimi incelenmiş, daha sonra Türk bankacılık sektöründeki yabancı sermaye yatırımları değerlendirilerek, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonometrik analiz vasıtasıyla istihdam etkisi sorgulanmıştır.

Analizdeki üç model sonucunda da hem şube sayısındaki, hem de toplam aktiflerdeki artışın istihdamdaki yıllık büyüme üzerinde arttırıcı bir etki yaptığı görülmüştür. Diğer taraftan yabancı sermaye yatırım dönemleri için oluşturulan kukla değişkeninin tüm bankaların ayırım yapılmaksızın birlikte değerlendirildiği modelde, istihdamdaki yıllık büyüme üzerinde yabancı sermaye yatırımı geldikten sonra negatif etkisi bulunmuşken; sadece yabancı sermaye yatırımı alan bankalar için kurulan modelde, I. modelin tersine bu etkinin pozitif olduğu ancak yatırım sonrası dönemler için öncesi dönemlere göre azalan bir etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun en önemli nedeni, satın almalar yoluyla gelen yabancı sermayenin ilk etapta yarattığı etkinin istihdamdaki büyümeyi düşürücü şekilde olmasıdır.

Şube sayısındaki yıllık büyümenin %1 artması, yabancı sermaye alan bankalarda istihdamdaki yıllık büyümeyi %0,35 arttırırken, Türk bankaları için bu etki %0,49 bulunmuştur. Benzer şekilde toplam aktiflerdeki yıllık büyümede %1'lik bir artış, toplam istihdamdaki büyüme üzerinde yabancı bankalarda %0,02, Türk bankalarında ise %0,08'lik bir artışa yol açmaktadır.

Şube sayısındaki artışın, istihdamdaki büyümeye etkisinin Türk bankalarında daha fazla, yabancı sermaye yatırımı alan bankalarda daha az olması, yabancı sermayenin teknoloji seviyesi ile açıklanmaktadır. Türk bankalarının kullandığı teknoloji seviyesi yeni açılan bir şubede daha fazla işgücü gerektirirken yabancı sermayeli bankalar daha ileri teknoloji seviyesi kullandığı için yeni açılan bir şubede daha az personel istihdam etmektedir. Bunun dolaylı bir sonucu olarak daha önce açıklandığı gibi Türk bankalarında ortalama ücretler çok farklılık göstermezken, yabancı sermayeli bankalarda pozisyonlar arası ücret farklılıkları oldukça yüksektir. Yabancı sermayeli bankalar hem daha az düşük nitelikli personel istihdam etmekte, hem de nitelikli personel ile niteliksiz personel arasındaki ücret farkını yüksek tutmaktadır. Toplam aktiflerdeki artışın istihdama yansımaları ise, tüm bankalarda beklendiği kadar etki yapmamaktadır. Bu bakımdan Türk bankaları ile yabancı sermaye yatırımı alan bankalarda istihdam kararlarının toplam aktiflerdeki büyümeden bağımsız olarak alındığı söylenebilir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdamın niteliğindeki etkileri ise ne yazık ki beklenenin altındadır. Türk bankalarının performansı, doğrudan yabancı sermayeli bankaların performansından hem işgücünün niteliği konusunda, hem de nicel anlamda istihdam konusunda daha olumludur. Bu noktada bir değerlendirme yapmak gerekirse, 20 yıldır bu sektörün içinde olan Türk bankalarının, yabancı sermayeli bankalara göre daha yüksek performans göstermesi anlayışla karşılanabilir. Ancak bu performansın nedenleri arasında doğrudan yabancı sermayenin sektöre girişi ve Türk bankalarının varlıklarını tehdit etmesinin etkisi bilinmemektedir. Bu nitelikte bir etki, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, Türk bankalarının performansına olumlu etkisi olarak değerlendirilebilir. Ancak bu sonuç analizden ortaya çıkmamakta, nitel bir değerlendirme olarak çalışmada yer bulmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde de belirtilen sosyal bilimlerde SPSS anlayışının tarafımızca da kabul edilmediği anlayışı çerçevesinde taraflı olmamakla beraber muhtemel etkilerin yorumlanması önem arz etmektedir.

Sonuç olarak söylenmelidir ki, Türk bankacılık sektörü özelinde, istihdam yaratması ve işgücünün niteliğini değiştirmesi beklenerek doğrudan yabancı sermayenin sektöre çekilmesi olumlu sonuçlar doğurmamaktadır. Bununla beraber, bankacılık sektörü özelinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının seviyesi de denetim altında tutulmalıdır. Ekonominin liberalleştiği ve küreselleşmenin alabildiğine yerel ekonomilere müdahil olduğu bir dönemde, yabancı sermaye karşılığı hem sürdürülebilir bir politika değildir, hem de ekonomik açıdan rasyonel değildir. Bununla beraber çalışmanın sonuçları doğrultusunda söylenmelidir ki, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Türk bankacılık sektörü özelinde istihdam etkisi pozitif olmakla beraber, Türk bankalarındaki istihdamdaki yıllık büyümenin yabancı sermaye alan bankalardan daha fazla olduğu görülmektedir. Bununla beraber istihdamın niteliği anlamında doğrudan yabancı sermaye yatırımları alan bankalarda üniversite mezunları ile doktora ve yüksek lisans mezunlarının sayısı artış göstermektedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının endüstri ilişkilerine etkisi de ne yazık ki olumlu değildir. Çalışmada incelenen yabancı sermayeli bankaların hiçbirinde örgütlü bir sendika ve imzalanmış bir toplu iş sözleşmesi bulunmamaktadır. Bununla beraber, Türkiye İş Bankası'nda örgütlü Banka ve Sigorta İşçileri Sendikasının, bu banka ile imzalanmış olduğu toplu iş sözleşmesi 19.03.2009 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararıyla,

Denizbank, Fortisbank ve Finansbank ve bağlı tüm işyerlerine teşmil edilmiştir (Resmi Gazete, 2009/21214). Teşmil kararında amaç olarak, işyerlerinde düzenli ve verimli çalışmayı sağlamak, üretimi arttırmak, işverenlerin hak ve menfaatlerini dengelemek, karşılıklı iyi niyet ve güvenle iş barışını sağlamak gösterilmiştir.

Ancak toplu iş sözleşmesinin teşmil edildiği bu üç bankanın yoğun baskısı sonucu, 29.06.2009 tarihinde yine Bakanlar Kurulu Kararıyla, söz konusu bankalar ve bağlı işyerlerindeki ücret sistemi ve uygulamalarının Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi ve bağlı işyerlerinden farklı olması ve aynı işkolunda faaliyet gösteren diğer bankaların genel ücret düzeyleri de dikkate alınarak, teşmil uygulaması yürürlükten kaldırılmıştır (Resmi Gazete, 2009/27277). Bu durumda teşmilin amacında belirtilen tüm farklılıklar devam etmektedir.

Çalışmada incelenen yabancı sermayeli bankaların hiçbirinde örgütlü bir sendikanın bulunmaması, bununla beraber teşmil edilen toplu iş sözleşmesinin de teşmilinin yürürlükten kaldırılması, doğrudan yabancı sermayenin endüstri ilişkilerine ve dolayısıyla toplu iş sözleşmesi ile belirlenen ücret düzeyine etkisini şekillendirmektedir. Düşük üretim maliyetleri hedefi ile ülke tercihini belirleyen yabancı sermaye, bu gibi kararlarla sektördeki önemli bir rakibine oranla maliyet avantajı elde etmekte ve bunu siyasi otoriteye yaptığı baskı sonucu gerçekleştirmektedir. Bu durum da yabancı sermayeye karşı olan ideolojik değerlendirmeler için önemli bir veri oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Ersin. (2006), *Uluslararası Sermaye Hareketleri Faiz İlişkisi: Türkiye Örneği*, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Zonguldak.
- AFŞAR, Muharrem (2004), “Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Bankacılık Sektörü”, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1 – 2.
- AYSAN Ahmet Faruk ve CEYHAN Şanlı Pınar (2008), “Globalization of Turkey’s Banking Sector: Determinants of Foreign Bank Penetration in Turkey”, *International Research Journal of Finance and Economics*, Issue 15, 2008.
- AYSAN Ahmet Faruk ve CEYHAN Şanlı Pınar (2007), “Why Do Foreign Banks Invest in Turkey”, *MPRA Working Paper* No: 5491, Kasım.
- BANKACILIK DENETLEME VE DÜZENLEME KURUMU. (2005), *Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye*, Araştırma Dairesi, Ankara.
- BREUSCH, T.S. ve PAGAN, A.R. (1980), “The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics”, *Review of Economic Studies*, vol. 47, pp. 239-253.
- CAMERON, A.C. and TRIVEDI, P.K. (2005), *Microeconometrics: Methods and Applications*, New York, Cambridge University Press.
- CAPİTAL AYLIK İŞ VE EKONOMİ DERGİSİ. (2009), Ocak, Sayı: 2009 – 1.
- CÖMERT, Faruk (2000), “İstihdam Sorunu ve Yabancı Sermaye”, *Hazine Dergisi*, Ocak, Sayı: 13.
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI. (2007), 9. Kalkınma Planı, Finansal Hizmetler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- ERNST, Christoph (2005), *The FDI – Employment Link in A Globalizing World: The Case of Argentina, Brazil and Mexico*, Employment Strategy Papers, 2005/17.
- GALLINO, Luciano (2007), *Küreselleşme ve Eşitsizlik*, Dost Yayınları, Ankara.
- GIBSON, Heather and TSAKALATOS, Euclid (2001), *Uluslararası Borç Krizi: Nedenler, Sonuçlar ve Çözümler*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- GREENE, William, H. (2003), *Econometric Analysis*, fifth edition, Upper Saddle River, NJ, Prentice-Hall.
- HAUSMAN, J. (1978), “Specification Tests in Econometrics”, *Econometrica*, Vol. 46, pp. 1251-1271.

- JARAYAMAN, Tiruvalangadu. “*Impact of Foreign Direct Investment on Employment in Pacific Island Countries: An Empirical Study of Fiji*”, Working Paper, No: 2006/32, University of South Pacific.
- KARAGÖZ, Kadir (2007), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının İstihdama Etkisi: Türkiye Örneği”, 8. *Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, İnönü Üniversitesi*, 24-25 Mayıs, Malatya.
- KILIÇ, Cem (2009), *Çalışma Ekonomisi Teorisi*, Gazi Kitapevi, Ankara.
- KÖSE, Ahmet (2009), “Foreign Bank Prosence and Domestic Bank Performance In Turkish Banking System”, *Yönetim Dergisi*, Yıl: 20, Sayı: 63, Haziran.
- KULA, Ferit (2003), “Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2.
- LENSİNK, Robert and HERMES Niels (2003), “The Short Term Effects of Foreign Bank Entry on Domestic Bank Behaviour: Does Economic Development Matter ?”, *The Journal of Banking Finance*, Vol: 27.
- OECD (2009) Foreign Direct Investment Statistics How Countries Measure FDI 2001, www.oecd.org, (01.12.2009).
- RESMÎ GAZETE, 03.07.2009 tarihli Resmi Gazete, Sayı: 27277. Bakanlar Kurulu Karar No: 2009/15146.
- RESMÎ GAZETE, 29.04.2009 tarihli Resmi Gazete, Sayı: 21214, Bakanlar Kurulu Karar No: 2009/14898.
- SEYİDOĞLU, Halil (2009), *Uluslararası İktisat*, Güzem Yayıncılık, İstanbul.
- TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ. (2009), *The Financial System and Banking Sector in Turkey*, Ekim, İstanbul.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU. (2009) 2004 – 2008 İşgücü Maliyet Araştırması Sonuçları.
- YASED. (2009), II. Barometre Anketi Sonuçları, www.yased.org.tr, (01.12.2009).
- YILDIRIM, Engin(1997), *Endüstri İlişkileri Sosyolojik Bir Değerlendirme*, Değişim Yayınları, Kocaeli.

